

Vánoční Sobotníci

Prosincovou vlastivědnou vycházku jsme zaměřili opět na Vánoce, tentokrát na Vánoce po 2. světové válce, v období tzv. třetí republiky 1945–1948. Poválečné Vánoce byly poznamenány nedostatkem, který ještě umocňoval přetrvávající přídělový systém. Evropské země rozvrácené válkou byly závislé na materiální pomoci zejména z USA, kterou zprostředkovávala mezinárodní organizace UNRRA - United Nations Relief and Rehabilitation Administration, česky Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu. Organizace byla založena v listopadu 1943 ve Washingtonu. Zakládací dohodu podepsalo 44 zástupců spojeneckých zemí, budoucích signatářů Organizace spojených národů (OSN). Mezi zakládajícími členy mělo svého zástupce i Československo, exilového ministra zahraničních věcí Jana Masaryka. Stálým pověřencem Československa u ústředí UNRRA se stal František Němec. „Hlavním úkolem UNRRY se stala bezplatná pomoc válkou postiženým zemím. Financování těchto akcí leželo na bedrech států, jejichž území nebylo válkou přímo zasaženo.“ Vedle poválečné obnovy státu si organizace dala za cíl předejít epidemiím nakažlivých chorob a hladu. Pomoc UNRRA byla poskytována zdarma, platily se pouze administrativní výdaje a částečně doprava.

Působení UNRRY na území Československa potvrdila dohoda z 26. 2. 1945 uzavřená v Londýně. Tuto dohodu pak upravoval dekret prezidenta republiky č. 2/1945 Sb. UNRRA měla v Československu svoji pobočku, kterou vedl František Němec. Materiální pomoc se na území republiky dostávala z přístavů Hamburg, Brémy, Le Havre, Amsterdam, Rotterdam, Benátky, Terst, Constanta, Varna a Oděsa, odtud pak po železnici nebo nákladními auty. Do Československa byl distribuován zdravotnický materiál, potraviny, šatstvo, obuv, látky, zboží pro obnovu zemědělství a průmysl. Konkrétně se jednalo o léky, vybavení nemocnic, sanitky, nákladní auta, cigarety, mýdlo, traktory, kombajny, zemědělské stroje, semena, pneumatiky, strojní zařízení, suroviny a další. K obsluze strojů byly dodávány i brožury překládané do češtiny. UNRRA poskytovala i potraviny, které byly za války nedostatkové nebo nebyly vůbec: rýže, makarony, kakao, čokoláda, kvalitní čaj, marmelády a ovocné šťávy, rozinky, pomeranče, datle, skořice, vanilka, káva, sušené a kondenzované mléko, sušená vejce a žvýkačky. Vůbec poprvé se u nás objevilo burákové máslo, sušené maso, grapefruitové, rybízové a rajčatové džusy. Součástí potravinových dodávek byly masové konzervy, mouka, máslo, margarín, sušenky, pepř, luštěniny, cukr apod. Ministerstvo výživy vydalo v roce 1946 brožuru „Jak připravovati zboží UNRRA“.

UNRRA ukončila svoji činnost na konci června 1947, ale ještě několik měsíců dobíhala. Dodané zboží pro Československo bylo vyčísleno na 13 miliard korun, cca 270 tis. dolarů.¹ UNRRA poskytla celosvětově pomoc v hodnotě téměř 3 miliard dolarů. Dvě třetiny financí poskytly USA, poté následovala Velká Británie, Kanada a další země. Pomoc putovala do 16 zemí světa. UNRRA pomáhala i s repatriací vězňů koncentračních táborů a pátrala po českých dětech odvezených během okupace do Německa. Pomoc poskytnutá UNRRou byla pro obnovu poválečného Československa důležitá. K dalšímu programu pomoci ze západu, Marshallovu plánu, Československo nepřistoupilo.

¹ Cena dodaného zboží může být v různých dokumentech odlišná.

Konec války sebou bohužel nepřinesl ukončení přidělového systému. Nedostatek potravin nedovoloval zavést volný trh, takže lístkový systém nejen na potraviny pokračoval až do roku 1953. Vládním nařízením č. 6/1945 Sb. byly stanoveny přiděly pro německé příslušníky ve výši židovský přidělů za války a zároveň toto nařízení rušilo veškerá omezení týkající se Židů. Další vládní nařízení č. 10/1945 Sb. z 25. 5. 1945 zmocňovalo ministra výživy k úpravě výroby, oběhu a spotřebě potravin a poživatin. Ministr výživy určoval, které potraviny budou k dispozici jen na odběrní doklad, množství potravin a poživatin pro jednotlivá přidělová období a zajišťoval také spravedlivé a rovnoměrné rozdělování. Ministr výživy měl dohled jen na území českých zemí, na Slovensku platila jiná pravidla. Ke sjednocení přidělového systému v českých zemích a na Slovensku došlo až v roce 1952.

Alespoň v předvánočním období se vláda snažila lidem přilepšit. Před Vánoce v roce 1945 vydala vláda vedle běžných přidělových lístků ještě mimořádné označené jako „zvláštní přiděl k Vánocům“. Obyvatelé republiky si mohli navíc koupit 1 500 g bílého pečiva nebo 1 125 g pšeničné hrubé mouky, 150 g poživatin, 250 g cukru a 100 g marmelády, která mohla být vyměněna za 75 g cukru. Měsíční přiděl bonbonů činil 20 dkg.²

Vedoucí funkcionáři KSČ připravili na Vánoce 1948 speciální balíčky s nedostatkovým zbožím, které si mohli kupující zakoupit mimo lístkový systém. Touto akcí a propagandou v tisku se snažili vylíčit co nejlépe první rok své vlády. Vánoční balíčky měly lidem přilepšit o svátcích a zároveň vyvrátit zprávy o špatné hospodářské situaci země. Vánoční balíčky organizovala ministryně výživy Ludmila Jankovcová, vůbec první žena ministryně v Československu. Ministryně nechala připravit tři druhy balíčků. Všechny obsahovaly kilo cukru, čtvrt kila trvanlivého pečiva a 100 g kávy. V balíčku za 600 Kčs bylo navíc ještě 20 g čaje, litr rumu, 200 g rýže, 70 g cukrovinek, hrozinky a mandle. V další balíčku rovněž za 600 Kčs bylo obsaženo včetně společných potravin ještě půl litru rumu, 250 g másla, 2 kg hrubé mouky, čtvrt kila luštěnin, půl kila jablek, 20 g čaje, 70 g cukrovinek, 200 g rýže, hrozinky a mandle. V posledním balíčku za 400 korun kupující našel 250 g másla, 2 kg hrubé mouky, čtvrt kila luštěnin a půl kila jablek. Ministryně Jankovcová představila vánoční balíčky novinářům tři týdny před Vánoci: „A těch balíčků bude několik milionů. Už se těším, co si o nich naši domácí šuškalové vymyslí. Až dosud říkali, že je v naší republice mizerně, že to jde od devíti k pěti. A tvrdili, že naše koruny nemají cenu. Teď se ukáže, co všechno lze za naše koruny koupit... Nyní budou v balíčcích ve volném prodeji hodnotné potraviny a pochutiny, máslo, luštěniny a čaj, což bylo umožněno dovozem ze Sovětského svazu.“³

Pod vánoční stromečky se opět vracely české knihy, např. Devatero pohádek od Karla Čapka nebo Stín kapradin od Josefa Čapka. V roce 1946 mohly děti najít po stromem i dřevěnou skládačku Pražský hrad, která byla uložena v malované dřevěné truhličce doprovázená knížkou Jaroslava Seiferta „Stavíme Pražský hrad“. Právě básník Jaroslav Seifert dal podnět k výrobě této stavebnice, neboť sovětské děti si mohly postavit moskevský Kreml.

První rok dvouletky (1947) v mnohém nevypadal zrovna růžově. Plán se sice plnil, ale zboží nedokázalo uspokojit poptávku. Tzv. měkkých dáreků, tedy textilu, pod stromečkem roku

² KOUROVI, s. 155.

³ KOUROVI, s. 167.

1947 zřejmě mnoho nebylo, protože textilu byl nedostatek a stály se na něj dlouhé fronty. Na konci listopadu město obdrželo velmi skromnou dodávku textilu (ložní prádlo, záclony, šatstvo) na poslední čtvrtletí roku 1947 pro město čítající více jak 18 000 obyvatel. Dodávka ošacení sestávala ze zimníků (40 mužských, 60 ženských, 10 chlapeckých a 10 dívčích), letní pláště a svrchníky (100 mužských, 200 ženských, 10 chlapeckých a 20 dívčích), vlněné obleky (100 mužských, 100 ženských, 20 chlapeckých a 10 dívčích), ostatní obleky (100 mužských, 100 ženských a 100 dívčích), pláště do deště (100 ženských a 50 dívčích), soupravy spodního prádla (100 mužských, 200 ženských, 10 chlapeckých a 20 dívčích), punčochy a ponožky (100 mužských, 200 ženských, 20 chlapeckých a 40 dívčích). Příklad rozdělovala zásobovací oddělení MNV v Táboře. Opravdu skromný přísun textilu noviny odůvodňovaly rozbujelou šmelinou, díky níž bylo textilu nedostatek. „Musíme vidět, že nám nebude pomoheno, pokud neučiníme přítrž řádění šmelinářů a jich pomahačů. Je naší povinností, odhalovat je, ukazovat na ně prstem. Čísla, která jsme uvedli, nám musí být výstrahou i ponaučením. Nechtě také napříště jsou šmelináři veřejně souzeni i pranýřováni.“⁴ Až třetina produkce čs. textilu končila na černém trhu.⁵

V poválečném období se podařilo obnovit alespoň na několik let tradici Vánočních stromů republiky, kterou založil v roce 1924 novinář Rudolf Těsnohlídek. Výtěžek ze sbírky pomáhal potřebným, zejména opuštěným dětem. V Táboře byl Vánoční strom republiky poprvé vztyčen v roce 1927 na Žižkově náměstí, stejně tak i následující dva roky. Od roku 1930 do roku 1938 stával na Riegrově náměstí, dnešní náměstí Františka Křížíka. V roce 1945 se Vánoční strom republiky vrátil opět na Riegrovo náměstí i s pokladničkou. V roce 1948 vynesla sbírka 18 511 Kčs.

Jitka a Lenka Vandrovcovy

⁴ Palcát, roč. 5, č. 48, 28. 11. 1947, s.2–3.

⁵ Palcát, roč. 5, č. 51, 19. 12. 1947, s. 3.